

WIE SCHEPT ORDE IN DE
CHAOS ONDER DE GROND?



WILD WEST IN DE BODEM

Tekst Sander Peters | Illustratie Ronald Koopmans

We zien het niet, maar het is een drukte van belang onder onze voeten. Water-, elektriciteits- en gasleidingen, kabels, energieopslag, klimaatbeheersings-systemen, parkeer-garages, enzovoort. Welke gevolgen heeft het explosief gestegen bodemgebruik voor onze drinkwatervoor-ziening? En: wie voert eigenlijk de regie over deze 'Wild West'?

26

juni 2012. De aankondiging van tv-actualiteitenrubriek *Een Vandaag* klinkt even spannend als ronkend. 'Kwaliteit drinkwater in gevaar!' En: 'Wild West in de bodem met mogelijk cruciale gevolgen.'

Het programma besteedt aandacht aan een belangrijk thema: de drukte in de ondergrond. Die drukte is de afgelopen jaren explosief toegenomen, roept een drietal deskundigen voor de camera. Een van hen is Rian Kloosterman van drinkwaterbedrijf Vitens. "Als de rijksoverheid geen kaders stelt, kunnen we de kwaliteit van ons grondwater – en dus ook van ons drinkwater – niet lang meer garanderen", stelt Kloosterman. De boodschap van Vitens (en van Deltares-deskundige Niels Hartog) is helder: overheid, doe iets. En snel! Want als we op deze voet doorgaan, komt of onze gezondheid in gevaar of ons drinkwater wordt fors duurder door toenemende zuiveringskosten.

OASE VAN RUST

Jan Willem Kooiman is teamleider geohydrologie bij KWR Watercycle Research Institute. Hij grinnikt een beetje bij de opgeklapte verslaggeving van *Een Vandaag*. "Nee, ik hijs niet de stormbal. Maar dat betekent niet dat ik de drukte in de ondergrond geen probleem vind. Dat is het namelijk wel degelijk", aldus Kooiman.

Met name de diepere ondergrond, dieper dan pakweg 10 meter, is de laatste dertig jaar in onzettend hoog tempo voller geworden, zegt Kooiman. "De ondiepe ondergrond is altijd druk geweest, ook in de oude steden al. Leidingen, rioleringen, grondwatervervuiling, noem maar op. En die drukte is met de komst van alle telecomkabels alleen maar toegenomen." De diepere laag van de grond echter vormde enkele decennia terug nog een oase van rust. "Ja, er werd grondwater onttrokken voor landbouw en drinkwater en hier en daar werd naar gas geboord, maar dat was het wel zo'n beetje. Maar sinds Nederland op maaiveld vol is geraakt, is de zoektocht naar ruimte niet alleen omhoog gericht – denk aan hoogbouw – maar ook omlaag, de diepte in. Dat zie je niet direct aan dat ene putdekseltje hier en daar, maar het is een drukte van belang beneden ons."

DYNAMIEK VERSTOORD

Belangrijkste 'nieuwe' activiteiten in de diepere bodem: koude-warmte-opslag, CO₂-opslag, geothermie, ondergrondse berging van zoetwater (opgeslagen in tijden van zoetwateroverschot, te gebruiken in tijden van tekort) en binnenkort wellicht ook boringen naar schaliegas. Stuk voor stuk dragen deze activiteiten dezelfde risico's met zich mee: verstoring van de orde in de bodem en – vooral – aantasting van de kwaliteit van het grondwater.

Kooiman: "Al deze zaken verstoren de dynamiek van het systeem diep onder de grond. Die dynamiek was lange tijd niet erg groot. En nu ineens wel door een verstoring van de natuurlijke grondwaterkringloop. Dat kan nadelige gevolgen hebben voor natuur en landbouw (op sommige plekken wordt de bodem droger; ergens anders natler)." >

Daarnaast bestaat het gevaar dat boringen naar grote diepte – bijvoorbeeld voor geothermie of gaswinning – letterlijk belangrijke afsluitende kleilagen perforeren, waardoor het grondwater ook in de diepere lagen verontreinigd kan raken. “En daarin hadden de deskundigen in *Een Vandaag* zeker een punt: als die vervuiling te grote vormen aanneemt, is kostbare extra zuivering onvermijdelijk. Tenminste, als we de volksgezondheid niet in gevaar willen brengen.”

WILD WEST

Een ander punt is het gebrek aan regie, waarschuwde *Een Vandaag* ons. In de bodem zou sprake zijn van een ongecontroleerde chaos, een soort Wild West. “Een zekere vorm van ‘wie het eerst komt, wie het eerst maait’, dat zie je inderdaad wel op dit moment”, stelt Rob Eljensink van Vewin, brancheorganisatie van drinkwaterbedrijven. “Het is ook onduidelijk: voor de ene activiteit heb je wel een vergunning nodig of geldt een meldplicht – bijvoorbeeld voor boringen naar gas – maar voor de andere niet, zoals voor de aanleg van een installatie voor koude-warmteopslag.”

‘Als de vervuiling te grote vormen aanneemt, is kostbare extra zuivering onvermijdelijk. Tenminste, als we de volksgezondheid niet in gevaar willen brengen’

Daarom pleit Vewin – overigens samen met vrijwel alle andere betrokken partijen (netwerkbeheerders op gebied van energie en telecom, industrie, landbouw, en milieu- en natuurorganisaties) voor een duidelijke coördinatie van de ondergrondse activiteiten. “De provincie zou het overzicht moeten hebben, maar dat is niet zo. Ik denk daarom dat we van het Rijk mogen verwachten dat het met een visie komt. Een visie op de weging van diverse belangen, een soort prioritering. En ook een visie op de procedures, zeker ook in relatie met bovengrondse ruimtelijke ordening. We wachten, kortom, met smart op de structuurvisie ondergrond die het kabinet beloofd heeft.”

STRUCTUURVISIE

Zoals het er nu naar uitziet, stuurt de regering deze visie in het eerste kwartaal van 2015 naar de Tweede Kamer. Drie jaar later dan oorspronkelijk het plan was, zegt Eljensink. “Dat heeft te maken met de onverwachte én toegenomen complexiteit van het onderwerp. En met de discussie rond schaliegas. Dat laatste onderwerp wordt nu ook meegenomen in de structuurvisie.” Daarnaast is het de bedoeling dat ook de lagere overheden – provincies en gemeenten dus – ook een structuurvisie ondergrond gaan opstellen. “Documenten die een kader stellen. Die duidelijkheid scheppen over de afweging van diverse belangen. En die de grondwaterbescherming heel hoog op de prioriteitenlijst zetten”, aldus Eljensink.

Dat laatste is volgens Vewin in de landelijke structuurvisie dichtgetimmerd. Het wezenlijke belang van de drinkwatervoorziening – en daarmee van een goede kwaliteit van ons grondwater – neemt een voornamelijk plaats in in het document, stelt Eljensink. “En dan heb ik het niet alleen over verstoring van de kringloop en een eventuele verontreiniging, maar ook over iets heel praktisch als de bereikbaarheid van onze leidingen bij reparaties. Het is absoluut onwenselijk dat we dan steeds door een berg kabels heen moeten.”

ECONOMISCHE PRESSIE

Ook Jan Willem Kooiman ziet een leidende rol voor de overheid weggelegd. “Waar bijvoorbeeld huiseigenaren in de Verenigde Staten eigenaar zijn van de grond tot aan het middelpunt van de aarde, is hier de diepere ondergrond in bezit van de overheid. Dus is het logisch dat de overheid ook de regie neemt.”

SLIMME ICT OPLOSSINGEN VOOR DE DRUKTE

De drukte in de ondergrond heeft niet alleen gevolgen voor bedrijven en organisaties; ook de burger heeft er steeds vaker direct mee te maken. Wie bijvoorbeeld een huis laat bouwen, en een aanvraag doet voor diverse netwerkaansluitingen – denk aan gas, water, elektriciteit, telecom – die komt nogal eens in een woud aan regels, procedures en bureaucratie terecht. Het overzicht is dan snel verloren.

Dat moet en kan anders, vond een groot aantal netwerkbeheerders. Zij sloegen de handen ineen om de burger maar ook de aannemer via slimme oplossingen sneller en effectiever van dienst te zijn. "En goedkoper, vergeet dat niet", zegt Andre Kivits, medewerker van Enexis, een van de oprichters van de LSOI (Landelijke Samenwerking Ondergrondse Infrastructuur) én operationeel manager van de stichting mijnaansluiting.nl.

"Goedkoper, want sneller, makkelijker en doelmatiger. De burger voert eenmalig zijn aanvraag in op een portal – het LIP, Landelijk Intakeportal – en vervolgens komt die aanvraag vanzelf terecht bij de betrokken netwerkbeheerders in die regio. En via een andere slimme ict-toepassing – de zogenoemde *Digitale Rotonde* – krijgt de aannemer niet meer met vijf verschillende formulieren te maken, maar ook met één heldere, overzichtelijke aanvraag."

Een logisch verhaal, waar zich – even logisch – alle grote netwerkbeheerders (Eneco, Liander, Enexis, grote waterbedrijven als PWN, Dunea en Evides en toonaangevende kabels als UPC, Ziggo en KPN) achter hebben geschaard. Alleen Nederlands grootste waterbedrijf Vitens houdt zich vooralsnog afzijdig van mijnaansluiting.nl.

"Heel zonde", vindt Kivits. "Want door allemaal een steentje bij te dragen, ook financieel, verbeteren we niet alleen de service aan de burger, maar nemen we ook een maatschappelijke verantwoordelijkheid. Meer afstemming maakt onze dienstverlening doelmatiger én minder kostbaar."

Meer weten? Bekijk de demo op www.mijnaansluiting.nl

De drukte in de ondergrond heeft niet alleen gevolgen voor bedrijven en organisaties; ook de burger heeft er steeds vaker direct mee te maken

Kooiman is positief gestemd over de vorderingen. En over de toekomst van de bodem. "Laten we wel zijn: ook boven maaiveld was het ooit een chaos. De ruimtelijke ordening maakte daar een einde aan. Ik denk dat de structuurvisie ondergrond een soortgelijk instrument zal zijn, met dezelfde positieve gevolgen."

Kooiman hoopt vooral dat de pressie die de economische belangen – de industrie, de bedrijvigheid en bijbehorende aanspraak op de ondergrond – op de drinkwaterbedrijven uitoefenen, gereguleerd wordt. "Die pressie is toegenomen, maar steeds wordt er gedacht: dat lossen de waterbedrijven wel op. Maar ergens is er een grens natuurlijk. Zoetwaterwinning is ook cruciaal voor industrie en land- en tuinbouw, dus reden te meer om het grondwater te beschermen. Ik geef de betrokken bestuurders nog een laatste waarschuwing mee: als er iets misgaat met de kwaliteit van je grondwater, duurt het heel lang voordat je dat merkt, maar nog veel langer om dat probleem weer weg te werken. Houd dat te allen tijde in het achterhoofd." |